

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК
ЖУРНАЛ

ULAGATTY
USTAZ

ҚР Оқу-ағарту министрлігі
№ 514 бұйрықпен бекітілген

Білім беретін, ғылыми,
танымдық, жарнамалық басылым

МББ аты: Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал «ULAGATTY USTAZ»

МББ тілі: қазақша, орысша, ағылшынша

Шығу жиілігі: айына 1 рет Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Меншік иесі: «Ulagatty Ustaz» ЖШС Алматы қаласы Бас редакторы: Нагиев И. Б.

Негізгі тақырыптық бағыты: білім беретін, ғылыми, танымдық, жарнамалық

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал «ULAGATTY USTAZ»

жарияланған ақпараттардың авторлық құқы ақпарат авторына тиесілі, редакция жауапты емес.

Жарияланған ақпарат авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

Астана қаласы Қазақстан Республикасының

Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің

Ақпарат комитеті 2023 жылғы 12 ақпандағы

Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік

Басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ51VPY00117354 берілген.

Тапсырыс: 562 Таралымы: 3000 дана.

Журнал «Ulagatty Ustaz» ЖШС баспаханасында басылды.

Алматы қаласы – 2026 жыл Телефон: 8 777 087 6843

**Оқушылардың оқу сауаттылығын
дамытуғағы мәтіндермен жұмыс**

НАУРУЗБАЕВА ГУЛЬМИРА МУРАТОВНА
Түркістан қаласы,
«Некрасов атындағы №9 мектеп-гимназиясы»
Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Оқу сауаттылығы әр түрлі мәтіндерден ақпарат табу және алу, көркем, ғылыми-танымал, ресми мәтіндермен жұмыс істей білу, мәтіннен ақпаратты түсіну және барабар бағалай білу қабілеттерін қамтиды. Бұл мұқият оқу және мәтінді талдау арқылы мағынаға ену. Адам шын мәнінде ойланып оқыған кезде, оның қиялдары міндетті түрде жұмыс істейді, ол өзінің ішкі суреттерімен белсенді әрекеттесуі мүмкін. Бала мәтінмен жұмысты меңгерген кезде, ауызша сөйлеуі дамиды және дамудың келесі маңызды сатысы ретінде жазбаша сөйлеуі дамиды. Оқу сауаттылығы — бұл адамның жазбаша мәтіндерді ұғынуға және оларға рефлексия жасауға, өз мақсаттарына жету үшін олардың мазмұнын пайдалануға, мәтін типтерін білуді дамытуға қабілеті. Сауатты оқуды қалыптастырудың әртүрлі тәсілдері бар. Біріншіден, бұл мәтіннің қарапайым бірліктеріне: сөзге, ұсынысқа, абзацқа назар аудару; екіншіден, мәтін құрылымын және оның логикалық байланыстарын талдаусыз мәтінді түсіну мен түсіндіру мүмкін емес. Оқушы оларды бекіте отырып, жоспар, тезистер, конспектілер, сызбалар мен кестелерді құрастыруды үйренеді; үшіншіден, мәтінді түсіну-бұл көптеген мәселені шешу деуге болады. Оқушыға сұрақтар қоя отырып, мәтінмен (диалог жүргізуді үйренеді.

Мәтінмен жұмыс үш кезеңді қамтиды. Олар:

I кезең. Оқуға дейінгі мәтінмен жұмыс. Антиципация (алдын алу, алдағы оқуды болжау). Мәтіннің мағыналық, тақырыптық, эмоциялық бағыттылығын анықтау, оның кейіпкерлерін шығарманың атауы, автордың аты, негізгі сөздер, оқырман тәжірибесіне сүйенген иллюстрацияның алдыңғы мәтіні бойынша бөлу. Оқушылардың жұмысқа дайындығын ескере отырып, сабақтың мақсатын қою.

II кезең. Оқу кезінде мәтінмен жұмыс. Мәтінді бастапқы оқу. Сыныпта өз бетінше оқу немесе оқу-тыңдау, немесе мәтіннің ерекшеліктеріне, оқушылардың жас және жеке мүмкіндіктеріне сәйкес аралас оқу (мұғалімнің таңдауы бойынша). Алғашқы қабылдауды анықтау. Оқушылардың бастапқы болжамдарының оқылған мәтіннің мазмұнымен, эмоционалды бояуымен сәйкестігін анықтау. Мәтінді қайта оқу. Баяу «ойланып» қайта оқу (барлық мәтін немесе оның жекелеген фрагменттері).

Мәтінді талдау (тәсілдер: мәтін арқылы автормен диалог, түсініктеме оқу, оқылған әңгімелесу, негізгі сөздерді, сөйлемдерді, абзацтарды, мағыналық бөліктерді және т.б. бөлу). Әрбір мағыналық бөлімге нақтылау мәселесін қою. Мәтін мазмұны бойынша әңгіме. Оқылғандарды жалпылау. Жалпылама сұрақтарды мәтінге қою. Мәтіннің жекелеген фрагменттеріне жүгіну

III кезең. Оқылғаннан кейін мәтінмен жұмыс

1. Мәтін бойынша тұжырымдамалық (мағыналық) әңгіме. Оқылған тақырыпты ұжымдық талқылау, пікірталас. Шығарманың авторлық ұстанымымен оқырман интерпретациясының (түсіндірмелердің, бағалардың) арақатынасы. Мәтіннің негізгі идеясын немесе оның басты мәндерінің жиынтығын анықтау және тұжырымдау.
2. Жазушымен танысу. Жазушы туралы әңгіме. Жазушының жеке басы туралы әңгіме. Оқулық материалдарымен, қосымша көздермен жұмыс.
3. Тақырып, иллюстрациялармен жұмыс. Тақырып мағынасын талқылау. Оқушылардың дайын иллюстрацияларға үндеуі. Суретшінің көзқарасының оқырман көрінісімен арақатынасы. Оқушылардың оқырман іс-әрекетінің қандай да бір саласына сүйенетін шығармашылық тапсырмалар (эмоциялар, қиял, мазмұнды ұғыну, көркем форма).

Қазіргі өмір ағымының техниканың қарқынды дамыған тұсында адамзат әлемі функционалды сауатты болса, өмір сүруге бейім, алған білімін өзіне тиімді қолдана алатын тұлға қалыптасары сөзсіз. Сондықтан уақыт талабына сай оқушының күнделікті тапсырмасына мәтінді таңдауда қажеттілігі мен қолжетімділігіне қарай сұрақ құрастыруда ойлау процесіне әсерін де ескеру қажет. Сонда ғана функционалдық сауатты тұлға болып толық қалыптасады.

**ЦИФРЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ЖАҒДАЙЫНДА
ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛ МӘДЕНИЕТІН ЖЕТІЛДІРУ**

**РОЛЬ ЦИФРОВОЙ КОММУНИКАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ
РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ**

**THE ROLE OF DIGITAL COMMUNICATION
IN SHAPING STUDENTS' LANGUAGE SKILLS**

ЕРАЛИЕВА НАЗЫМ ЕСАЛЫҚЫЗЫ

**Жамбыл облысы Байзақ ауданы Көкбастау ауылы
«Амангелді атындағы орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі**

Аңдатпа

Мақалада цифрландыру үдерісі жағдайында тіл мәдениетінің өзекті мәселелері жан-жақты талданады. Цифрлық ортадағы тіл мәдениетінің мазмұны ашылып, оның оқушылардың тілдік құзыреттеріне тигізетін ықпалы сараланады. Сонымен бірге цифрлық коммуникацияның өзіндік ерекшеліктері, қазақ тілінің сандық кеңістіктегі даму бағыттары және мұғалімнің цифрлық тіл мәдениетін қалыптастырудағы маңызы нақты көрсетіледі.

Түйінді сөздер: цифрлық тіл мәдениеті, цифрландыру, оқушы тілі, қазақ тілі, цифрлық коммуникация, мұғалімнің рөлі.

Аннотация

В статье всесторонне рассматриваются актуальные проблемы языковой культуры в условиях цифровизации. Раскрывается содержание языковой культуры в цифровой среде и анализируется её влияние на формирование языковых компетенций учащихся. Также определяются особенности цифровой коммуникации, направления развития казахского языка в цифровом пространстве и роль учителя в формировании цифровой языковой культуры.

Ключевые слова: цифровая языковая культура, цифровизация, язык учащихся, казахский язык, интернет-коммуникация, роль учителя.

Abstract

The article comprehensively examines the current issues of language culture in the context of digitalization. It explores the essence of language culture in the digital environment and analyzes its impact on the development of students' language competencies.

In addition, the specific features of digital communication, the development trends of the Kazakh language in the digital space, and the teacher's role in fostering digital language culture are clearly outlined.

Қазіргі кезеңде қоғам дамуының басты бағыты цифрландыру үдерісімен тығыз ұштасып отыр. ХХІ ғасырда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар адам өмірінің барлық саласына, соның ішінде білім беру жүйесіне айтарлықтай әсер етуде. Интернет желісі, әлеуметтік платформалар, онлайн сервистер мен сандық ресурстар оқушылардың күнделікті оқу-танымдық іс-әрекетінің ажырамас бөлігіне айналды. Осындай өзгерістер нәтижесінде тілдің қолданылу өрісі кеңейіп, қарым-қатынастың жаңа форматтары пайда болды.

Бүгінгі ХХІ ғасырды цифрлық технологиялар дәуірі деп атауға толық негіз бар. Ақпараттық-коммуникациялық құралдардың қарқынды дамуы адамдардың өзара байланыс жасау тәсілдерін түбегейлі өзгертті. Қазіргі таңда оқушылар интернетті, әлеуметтік желілерді, мессенджерлерді және түрлі онлайн платформаларды күнделікті өмірде белсенді қолданады. Соның нәтижесінде тілдің қызмет ету аясы кеңейіп, «цифрлық тіл мәдениеті» ұғымы өзектілікке ие болуда.

Цифрлық тіл мәдениеті – электронды ортада тілдік нормаларды сақтау, сөздерді дұрыс әрі орынды пайдалану және онлайн қарым-қатынаста әдеп қағидаларын ұстану дегенді білдіреді. Дәстүрлі тіл мәдениеті ауызша және жазбаша сөйлеуде әдеби тіл талаптарын орындауды көздесе, цифрлық тіл мәдениеті сол талаптардың интернет кеңістігінде сақталуын қарастырады. Яғни әлеуметтік желілерде, чаттарда және онлайн сабақтар барысында сауатты жазу мен мәдениетті сөйлеу – тіл мәдениетінің маңызды құрамдас бөлігі. Цифрлық коммуникацияның басты ерекшеліктеріне жазбаша сөйлеудің басымдығы, ақпараттың жылдам таралуы, қысқарған сөздер мен түрлі символдардың жиі қолданылуы жатады. Мұндай үрдіс тілдік үнемділікке ықпал еткенімен, орфографиялық және пунктуациялық қателердің көбеюіне де әсер етуі мүмкін. Әсіресе әлеуметтік желілерде бейресми стильдің, сленг пен жаргон элементтерінің кең таралуы оқушылардың әдеби тіл нормаларын сақтамауына әкеледі. Оқушылар цифрлық коммуникацияның белсенді қатысушылары болып табылады. Олардың тілдік дағдылары көбіне интернет кеңістігінде қалыптасады. Көп жағдайда бірнеше тілді араластырып қолдану құбылысы байқалады, бұл код-ауысым деп аталады. Аталған үрдіс жаһандану мен көптілді ортаның кеңеюімен байланысты. Сондықтан мектеп алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – оқушыларды цифрлық ортада өз ойын сауатты, анық әрі мәдениетті жеткізуге үйрету.

Цифрлық тіл мәдениеті тек дұрыс жазумен шектелмейді, ол цифрлық этика талаптарын сақтауды да қамтиды. Интернет кеңістігінде өзгенің пікіріне құрметпен қарау, әдепсіз, агрессиялық немесе кемсітуші сөздерді қолданбау – мәдениетті онлайн қарым-қатынастың негізгі қағидалары. Бұл талаптар орындалған жағдайда цифрлық ортадағы тіл мәдениетінің деңгейі жоғарылайды.

Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі дамуы да айрықша мәнге ие. Қазақ тіліндегі сайттардың, онлайн платформалардың, электронды оқулықтардың және әлеуметтік желілердегі контенттің көбеюі тілдің қолданылу аясын кеңейтеді. Алайда бұл ресурстардың сапасы жоғары, әдеби тіл нормаларына сай болуы шарт. Осыған орай оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру және қазақ тілінде сауатты жазуға баулу өзекті міндет болып табылады. Цифрлық тіл мәдениеті қазіргі оқушы үшін аса қажетті құзыреттілік саналады. Ол сауатты жазуға, мәдениетті қарым-қатынас жасауға және ақпаратты дұрыс пайдалануға мүмкіндік береді. Мектеп қабырғасында цифрлық тіл мәдениетін қалыптастыру арқылы жауапты, білімді әрі заманауи тұлға тәрбиелеуге болады. Цифрлық ортадағы коммуникация ерекшеліктері тіл мәдениетіне жаңа талаптар қояды, сондықтан бұл мәселе ғылыми-педагогикалық тұрғыдан өзекті болып табылады. Оқушылардың интернет кеңістігінде сауатты әрі жауапты тілдік қатынас орнатуы олардың білім сапасына, ойлау деңгейіне және тұлғалық дамуына тікелей ықпал етеді. Цифрлық тіл мәдениеті – электронды коммуникация жағдайында тілдік нормаларды сақтау, тілдік бірліктерді орынды пайдалану және коммуникативтік этиканы ұстану деңгейін білдіретін кешенді ұғым [1, 104 б.]. Дәстүрлі тіл мәдениеті ауызша және жазбаша сөйлеуде әдеби тіл нормаларын сақтауға негізделсе, цифрлық тіл мәдениеті осы талаптардың интернетте, әлеуметтік желілерде, мессенджерлер мен онлайн білім беру платформаларында орындалуын қамтиды. Яғни чаттарда пікір қалдыру, онлайн тапсырмаларды орындау барысында сауатты жазу – тіл мәдениетінің маңызды көрсеткіші. Цифрлық коммуникацияның айрықша белгілерінің бірі – жазбаша қарым-қатынастың басым болуы. Ақпараттың жедел таралуы және уақытты үнемдеу мақсатында қысқартулар мен символдар кеңінен қолданылады. Сонымен қатар көптілді элементтердің араласуы, яғни код-ауысым құбылысы жиі кездеседі. Бұл ерекшеліктер тілдің икемділігін арттырғанымен, орфографиялық және пунктуациялық қателердің көбеюіне себеп болуы мүмкін. Әлеуметтік желілердегі бейресми стиль, жаргон және сленг сөздердің кең қолданылуы әдеби тіл нормаларының сақталуына кері әсер етеді. Зерттеулер мұндай жағдай ұзақ мерзімде жазу сауаттылығының төмендеуіне алып келуі ықтимал екенін көрсетеді [2, 126 б.].

Оқушылар цифрлық кеңістіктің негізгі пайдаланушылары ретінде тілдік санасы мен коммуникативтік дағдыларын көбіне интернет арқылы қалыптастырады. Әлеуметтік желілер, онлайн ойындар, бейнеплатформалар мен білім беру сайттары олардың сөздік қорына, сөйлеу мәнеріне және жазу стиліне ықпал етеді.

Көп жағдайда оқушылар бірнеше тілді қатар қолданады. Бұл жаһандану үдерісімен және көптілді ортаның кеңеюімен байланысты. Дегенмен тілдерді орынсыз араластыру әдеби тіл талаптарының бұзылуына әкелуі мүмкін. Сондықтан цифрлық ортада тілдік нормаларды сақтаудың маңызын түсіндіру – мектептің басты міндеттерінің бірі.

Цифрлық тіл мәдениеті коммуникативтік этикамен тығыз сабақтас. Интернеттегі қарым-қатынас барысында өзгенің пікіріне құрмет көрсету, әдепсіз немесе агрессиялық сөздерден бас тарту, жалған ақпарат таратпау – цифрлық этиканың негізгі қағидалары. Кибербуллинг пен тілдік агрессияның алдын алу үшін цифрлық этиканы жүйелі түрде оқыту қажет. Бұл оқушылардың жауапкершілігін арттырып, мәдениетті онлайн мінез-құлық қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазақ тілінің цифрлық кеңістікте дамуы – ұлттық тіл саясатының маңызды бағыттарының бірі. Ақпараттық қоғам жағдайында тілдің өміршеңдігі оның цифрлық ортада қолданылу деңгейімен айқындалады. Қазақ тілінің интернетте, мобильді қосымшаларда, білім беру платформаларында және әлеуметтік желілерде кеңінен қолданылуы оның заманауи талаптарға бейімделуіне мүмкіндік береді.

Соңғы жылдары қазақ тіліндегі электронды оқулықтар мен онлайн платформалар саны артып келеді. Бұл үрдіс жастардың ана тілінде білім алуына және ақпаратты еркін меңгеруіне жағдай жасайды. Сонымен бірге цифрлық орта тілдің ғылым, технология және мәдениет салаларындағы қолданысын кеңейтеді.

Сонымен қатар бірқатар мәселелер де бар. Кейбір цифрлық ресурстар сапасының төмендігі, орфографиялық және стильдік қателердің жиілігі тіл мәдениетіне кері әсер етуі мүмкін. Әлеуметтік желілердегі қысқартулар мен бейресми тілдік бірліктердің шамадан тыс қолданылуы жазу сауаттылығының әлсіреуіне әкелуі ықтимал [3, 98 б.].

Осыған байланысты қазақ тілінің цифрлық тіл мәдениетін жетілдіру үшін нормативтік базаны цифрлық ортаға бейімдеу, орфографиялық және терминологиялық сөздіктердің электронды нұсқаларын дамыту, сапалы контент өндіру маңызды. Сонымен қатар оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру – білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі.

Цифрландыру – білім беру сапасын арттыру мақсатында сандық технологиялар мен электронды ресурстарды енгізу үдерісі. Онлайн платформалар мен интерактивті тапсырмалар оқушылардың оқу материалын терең меңгеруіне жағдай жасайды.

Зерттеулер цифрлық технологияларды тиімді қолдану оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын жақсартатынын дәлелдейді. Әсіресе ауыл мектептері үшін цифрландыру білімге қолжетімділікті кеңейтудің тиімді тетігі болып саналады [4, 325 б.].

Қазіргі цифрландыру білім беру саласына елеулі өзгерістер енгізіп, оқушылардың цифрлық ортадағы қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруды өзекті міндетке айналдырды. Бұл үдерісте мұғалімнің рөлі айрықша. Ол оқушыларға тек білім беріп қана қоймай, цифрлық кеңістікте жауапты әрі сауатты тілдік қатынас жасауға бағыт береді.

Мұғалімдер цифрлық құралдарды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың сөйлеу және жазу дағдыларын дамытады, ақпаратты жүйелі әрі түсінікті жеткізуге үйретеді. Сонымен бірге авторлық құқықты сақтау, жалған ақпаратты ажырату, онлайн этика мен қауіпсіздік ережелерін меңгерту де мұғалімнің кәсіби міндетіне жатады.

Оқушылардың цифрлық тіл мәдениеті көбіне мұғалімнің жеке үлгісі арқылы қалыптасады. Сондықтан педагог цифрлық сауаттылығы жоғары, заманауи технологияларды меңгерген тұлға болуы қажет. Бұл білім беру мазмұнын жаңартып, инновациялық әдістерді енгізуге және сапаны арттыруға мүмкіндік береді [5, 167 б.].

Қорытындылай айтқанда, мұғалімнің цифрлық тіл мәдениетін қалыптастырудағы қызметі – оқушыларды ақпараттық қоғам талаптарына бейімдеу және оларды цифрлық ортада мәдениетті тілдік тұлға ретінде дамыту. Бұл үдеріс мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне, технологияларды саналы қолдануына және үздіксіз өзін-өзі жетілдіруіне байланысты.

1. Цифрлық коммуникация және тіл мәдениетінің өзекті мәселелері. – Алматы, 2020. – 104 бет.

2. Қазақ тілінің қазіргі даму бағыттары мен үрдістері. – Алматы, 2019. – 126 бет.

3. Қазақ тілінің сандық кеңістікте дамуы мен қолданысы. – Нұр-Сұлтан, 2021. – 98 бет.

4. Білім беру жүйесін цифрландыру: теориялық негіздері және практикалық тәжірибе. – Алматы, 2020. – 325 бет.

5. Білім сапасын жетілдірудегі басқару және инновациялық үдерістер. – Алматы, 2018. – 167 бет.

ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ МОДУЛІ МЕНІҢ КӨЗҚАРАСЫМ

НЕСІПБАЕВА ЛАУРА ТӨЛЕУҚЫЗЫ
Жамбыл облысы, Талас ауданы, Қаратау қаласы
№4 "Үміт" арнайы мектеп-интернатының тәрбиешісі

Ұлттық білім беру модулі – бұл біздің ұлттық құндылықтарымыз бен мәдениетімізді сақтап, келешек ұрпаққа жеткізуде маңызды рөл атқаратын жүйе. Қазіргі уақытта білім беру жүйесі әлемдік трендтер мен инновациялармен тығыз байланысты болса да, ұлттық ерекшеліктерді ескеру маңызды. Ұлттық білім беру модулінің негізі — тіл, тарих, өнер, дәстүрлер мен салт-дәстүрлердің тереңінен білім беру.

Менің көзқарасым бойынша, ұлттық білім беру модулі еліміздегі әрбір баланың өз мәдениетін, тарихын, тілі мен ділін құрметтеуге және оны болашақ ұрпаққа жеткізуге бағытталған болуы тиіс. Мәселен, көркем еңбек пәнінде қазақтың қолөнерін, ұлттық ою-өрнектерін, халық шығармашылығын оқыту арқылы балаларға ұлттық мәдениетіміздің қыр-сырын меңгеруге мүмкіндік беріледі. Осылайша, білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, балаларға жаңашылдықты, шығармашылықты, инновацияны үйрету маңызды.

Ұлттық білім беру модулінің маңызды аспектілерінің бірі — ұлтты тәрбиелеуде отансүйгіштік пен патриотизмді қалыптастыру. Бұл мақсатқа жету үшін мектептерде қазақ халқының тарихын, мәдениетін, әдебиетін оқыту қажеттілігі арта түседі. Ұлттық тәрбие әрбір оқушының өз мәдениетіне деген мақтанышын оята отырып, өз елінің болашағына жауапкершілікпен карауына ықпал етеді.

Ұлттық білім беру модулі тек дәстүрлер мен мәдениетімізді ғана емес, сонымен қатар, заманауи білім мен технологияларды үйлестіре отырып, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етуі тиіс. Қазіргі таңда білім беруде инновациялық тәсілдер мен заманауи технологияларды пайдалану үлкен маңызға ие. Алайда, бұл жаңашылдықтар ұлттық құндылықтармен үйлесімді болуы керек.

Ұлттық білім беру модулі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылар тек қана білім алып қана қоймай, сонымен бірге өздерінің шығармашылық әлеуетін ашу мүмкіндігін табады. Қазақ халқының бай мәдени мұрасы, оның ішінде музыка, би, әдебиет, қолөнер мен театр сияқты салалар балалардың шығармашылық қабілеттерін шыңдауға арналған негіз бола алады. Бұл олардың өз идеяларын еркін түрде жүзеге асырып, өмірде өз орнын табуға көмектеседі.

Ұлттық білім беру модулі баланың бойында әлеуметтік жауапкершілік, өз халқын құрметтеу, көпұлтты қоғамда бейбітшілік пен келісімді сақтау сияқты құндылықтарды қалыптастыруға ықпал етеді. Бүгінгі күні әрбір педагогтің міндеті – білім беру процесінде ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, заманауи талаптарға сай сапалы білім беру.

Ұлттық білім беру модулі – бұл тек оқыту жүйесі емес, ол халықтың мәдениеті мен тарихын сақтап, болашақ ұрпақтың рухани дамуына бағытталған маңызды құрал.

Ұлттық білім беру модулін жүзеге асыруда ең басты міндет – ұлттық тәрбиені оқушылардың санасына терең сіңіру. Бұл тек теориялық біліммен шектелмей, оқу процесінде тәжірибелік шаралармен де бекітілуі керек. Мысалы, мектептерде ұлттық қолөнер шеберлері мен өнер қайраткерлерінің шеберлік сыныптарын өткізу, тарихи орындарға экскурсиялар ұйымдастыру арқылы оқушылардың еліміздің мәдени және тарихи мұрасына деген қызығушылығын арттыруға болады. Осындай іс-шаралар балаларға тек оқулықтардан алған білімдерін тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді және оларды ұлттық құндылықтармен тереңірек таныстырады.

Одан бөлек, ұлттық білім беру жүйесін енгізу кезінде жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін тиімді әрі қызықты етуге болады. Мысалы, қазақтың әдеби мұрасын цифрлық форматта ұсыну, ұлттық мұражайлардың виртуалды турларын өткізу, қазақтың өнері мен мәдениеті туралы бейнемазмұндар мен интерактивті платформаларды пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятады. Бұл балалардың әлемді кеңінен танып, өз мәдениетіне деген мақтанш сезімін нығайтады.

Білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтарды нығайту – бұл тек өткеннің байлығын ұрпаққа жеткізу ғана емес, сонымен бірге заманауи қоғамның сұранысына сай тұлға қалыптастыру. Ұлттық білім беру модулі әрбір оқушыны өзінің мәдениеті мен ұлтына деген құрметпен тәрбиелеп, оны әлемдік деңгейде бәсекеге қабілетті тұлға ретінде дамытуға бағытталған болуы тиіс. Бұл өз кезегінде елдің экономикалық, әлеуметтік және мәдени дамуына оң әсер етеді.

Қорытындылай келе, ұлттық білім беру модулі – елдің болашағын қалыптастырудың негізі болып табылады. Ол арқылы біз өзіміздің ұлттық мұрамызды сақтап, оны келешек ұрпаққа жеткізу үшін маңызды қадамдар жасаймыз. Жаңа заманның талаптарына сай білім беру жүйесін құруда ұлттық құндылықтарды басты орынға қоя отырып, біз еліміздің мәдени және рухани дамуына зор үлес қосамыз.

Прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастыру

РЗАХАНОВА БҰЛБҰЛ РЗАХАНҚЫЗЫ

Прима қобыз мұғалімі

Атырау облысы білім беру басқармасының

Жылыой ауданы білім бөлімінің

"Т.Култумиев атындағы № 1 Құлсары балалар саз мектебі"

Коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны

Қазақтың дәстүрлі музыкалық мәдениетінде қобыз аспабы ерекше орын алады. Қобыз – ұлттық музыкалық өнердің терең философиялық және көркемдік мазмұнын жеткізетін көне аспаптардың бірі. Қазіргі музыкалық білім беру жүйесінде қобыздың әртүрлі түрлері оқытылады, олардың ішінде прима қобыз – кәсіби орындаушылықта кең қолданылатын аспап.

Прима қобызды меңгеру барысында оқушылардың музыкалық қабілетін дамыту, орындаушылық мәдениетін қалыптастыру және шығармашылық ойлауын жетілдіру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы мақсатта оқу үдерісінде жеке сабақтар мен топтық жұмыстарды үйлесімді ұйымдастыру ерекше мәнге ие.

Жеке сабақтар орындаушылық техника мен музыкалық материалды терең меңгеруге мүмкіндік берсе, топтық жұмыстар ансамбльдік орындау мәдениетін қалыптастырып, оқушылардың өзара әрекеттесуін дамытады. Сондықтан прима қобызды оқытуда бұл екі тәсілді ғылыми-әдістемелік тұрғыдан дұрыс ұйымдастыру маңызды педагогикалық мәселе болып табылады.

Жеке сабақ – музыкалық білім беру жүйесіндегі негізгі оқыту формаларының бірі. Бұл сабақ түрі оқушының жеке қабілетін ескеріп, оның орындаушылық дағдыларын жүйелі түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Жеке сабақ барысында мұғалім төмендегі бағыттарға ерекше назар аударады:

1. Дұрыс отырыс және аспапты ұстау техникасы

Прима қобызда ойнау кезінде орындаушының дене қалпы, аспапты дұрыс ұстауы және ысқышты жүргізу техникасы маңызды рөл атқарады. Мұғалім оқушыға қол мен саусақтардың қозғалысын, ысқышты басқару тәсілдерін жеке-жеке түсіндіреді.

2. Интонациялық дәлдік және музыкалық есту қабілеті

Қобыз орындаушылығының негізгі ерекшеліктерінің бірі – таза интонация. Жеке сабақта оқушының дыбыс тазалығын дамыту мақсатында гаммалар, этюдтер және қысқа жаттығулар орындалады.

3. Орындаушылық техника

Техникалық шеберлікті дамыту үшін келесі элементтер жүйелі түрде жаттығады: ысқыш жүргізу техникасы; саусақтардың икемділігі; позицияларды ауыстыру; динамикалық реңктерді орындау.

4. Музыкалық шығарманы талдау

Жеке сабақта шығарманың құрылымы, стильдік ерекшелігі және көркемдік мазмұны талданады. Мұғалім оқушыға музыкалық образды түсіндіріп, оны орындаудағы көркемдік тәсілдерді көрсетеді.

Осылайша жеке сабақ оқушының кәсіби орындаушылық қабілетін қалыптастырудың негізгі педагогикалық құралы болып табылады.

Топтық жұмыс – музыкалық білім беруде оқушылардың өзара әрекеттесуін арттыратын маңызды педагогикалық әдіс. Бұл әдіс әсіресе ансамбльдік орындау мәдениетін қалыптастыруда тиімді.

Топтық сабақтарда келесі жұмыс түрлері ұйымдастырылады:

Ансамбльдік орындау

Ансамбльде ойнау оқушылардың музыкалық есту қабілетін, ырғақ сезімін және бірлесіп орындау мәдениетін дамытады. Мұнда әр орындаушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы музыкалық құрылымды сезінуге үйренеді.

Бірлескен жаттығулар

Оқушылар бірге гамма, ритмдік жаттығулар және шағын музыкалық фразаларды орындайды. Бұл тәсіл синхрондылық пен ансамбльдік үйлесімділікті қалыптастырады.

Өзара тыңдау және талдау

Топтық жұмыста оқушылар бір-бірінің орындауын тыңдап, пікір білдіреді. Мұндай талдау орындаушылық мәдениетті дамытуға және сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді.

Музыкалық ойындар мен шығармашылық тапсырмалар

Музыкалық-педагогикалық тәжірибеде топтық шығармашылық тапсырмалар кең қолданылады.

Прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру үшін оқыту процесі ғылыми-әдістемелік негізде жүйелі түрде жоспарлануы қажет. Музыкалық педагогикада орындаушылық шеберлікті қалыптастыру тек техникалық жаттығулармен ғана шектелмейді, ол оқушының музыкалық ойлауын, эстетикалық талғамын және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталуы тиіс.

Ең алдымен оқыту барысында жүйелілік және бірізділік принципін сақтау маңызды. Әр сабақта оқушының техникалық дағдылары біртіндеп күрделеніп отыруы қажет. Бастапқы кезеңде қарапайым жаттығулар мен шағын әуендер орындалса, кейін күрделі музыкалық шығармаларға көшу ұсынылады. Мұндай тәсіл оқушының орындаушылық сенімділігін қалыптастырады.

Прима қобызды меңгеруде дыбыс сапасына ерекше көңіл бөлу қажет. Қобыздың тембрлік ерекшелігі орындаушының ысқыш жүргізу техникасына және саусақтардың дәл орналасуына тікелей байланысты. Сондықтан сабақ барысында мұғалім оқушының дыбыс шығару мәдениетін үнемі бақылап, түзетіп отыруы тиіс.

Топтық жұмыстарды ұйымдастыру кезінде ансамбльдік үйлесімділікке назар аудару қажет. Әр оқушы өзінің партиясын орындаумен қатар, жалпы ансамбльдің дыбыстық балансын сезінуге үйренуі тиіс. Бұл мақсатта синхронды жаттығулар, ритмдік тапсырмалар және шағын ансамбльдік шығармалар қолдану тиімді.

Сонымен қатар оқыту барысында тыңдау мәдениетін қалыптастыру маңызды. Оқушылар кәсіби қобызшылардың орындауындағы шығармаларды тыңдап, олардың орындаушылық ерекшеліктерін талдауы қажет. Мұндай жұмыс оқушылардың музыкалық талдау қабілетін дамытады және көркемдік түсінігін кеңейтеді.

Прима қобыз сабағында шығармашылық элементтерді енгізу де тиімді нәтижелер береді. Мысалы, шағын импровизация тапсырмалары, белгілі бір әуенді әртүрлі динамикада орындау немесе ансамбльдік вариациялар жасау оқушылардың музыкалық қиялын дамытады.

Қорыта айтқанда, прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ғылыми негізде ұйымдастыру орындаушылық шеберлікті дамытуға, музыкалық мәдениетті қалыптастыруға және ұлттық музыкалық мұраны тиімді меңгеруге мүмкіндік береді.

Мұндай әдістемелік жүйе оқушылардың кәсіби музыкалық қабілеттерін жан-жақты дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық құрал болып табылады.

Жеке сабақтар барысында оқушының жауапкершілік сезімі, еңбекқорлығы және өзіндік тәртібі қалыптасады. Музыкалық шығарманы меңгеру үшін жүйелі жаттығу, шыдамдылық және тұрақты жұмыс қажет. Бұл қасиеттер оқушының тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Сонымен қатар жеке сабақтарда мұғалім мен оқушы арасындағы шығармашылық байланыс орнап, оқыту процесі нәтижелі жүзеге асады.

Топтық жұмыстардың тәрбиелік мәні де ерекше. Ансамбльде орындау барысында оқушылар бір-бірін тыңдауға, өзара келісімге келуге және ортақ музыкалық нәтижеге ұмтылуға үйренеді. Бұл қасиеттер ұжымдық мәдениетті, жауапкершілікті және өзара сыйластықты қалыптастырады.

Сонымен қатар топтық сабақтарда оқушылардың коммуникативтік дағдылары дамиды. Бірлескен музыкалық әрекет барысында олар музыкалық идеяларды талқылап, өз пікірлерін білдіруге және шығармашылық шешімдер қабылдауға дағдыланады. Мұндай тәжірибе оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады.

Прима қобызды оқыту барысында ұлттық музыка үлгілерін қолдану да үлкен тәрбиелік маңызға ие. Қазақтың халық күйлері мен дәстүрлі әуендерін орындау арқылы оқушылар халықтың тарихи-мәдени мұрасымен танысып, ұлттық өнерге деген құрметі қалыптасады.

Осы тұрғыдан алғанда, прима қобызда жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастыру музыкалық білім берудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл процесс оқушылардың орындаушылық қабілетін ғана емес, сонымен қатар олардың рухани-мәдени және тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді.

МАЗМҰНЫ

- **НАУРУЗБАЕВА ГУЛЬМИРА МУРАТОВНА**
- **ЕРАЛИЕВА НАЗЫМ ЕСАЛЫҚЫЗЫ**
- **НЕСІПБАЕВА ЛАУРА ТӨЛЕУҚЫЗЫ**
- **РЗАХАНОВА БҰЛБҰЛ РЗАХАНҚЫЗЫ**